

Erik Ahlman †

27. elokuuta 1952 kuoli tunnettu filosofi ja kielentutkija professori Erik Gustaf Ahlman. Hän oli syntynyt Turussa 8. 5. 1892. Väitellyään tohtoriksi latinan kielen lauseopin alalta hän työskenteli useita vuosia oppikoulun lehtorina, sitten myös filosofian dosenttina ja klassillisen filologian apulaisena Helsingin yliopistossa, myöhemmin Jyväskylän kasvatusopillisen korkeakoulun filosofian ja teoreettisen kasvatustieteen professorina sekä viimeksi vuodesta 1948 Helsingin yliopiston valtiotieteellisen tiedekunnan käytännöllisen filosofian professorina.

Erik Ahlman harrasti filosofian ohella kiinteästi myös kielitiedettä, ja hänen tämän alan tutkimistaan ilmestyi tärkeä osa Virittäjän palstoilla. Varsinkin lauseoppi ja sitä lähellä olevat probleemit olivat jatkuvasti hänen virkeän mielenkiintonsa kohteena.

Vuosikerrassamme 1928 Ahlman kirjoitti »Spe sieksen ilmaisemisesta suomen kielessä».¹ Tämä lyhyt mutta ytimekäs artikkeli oli laatuaan uraa uurtava: siinä esitettiin uusia, teräviä havaintoja aiheesta, johon varsinaiset fennistit eivät olleet juuri ensinkään kiinnittäneet huomiota ja joka

yhä vielä, neljännesvuosisataa myöhemmin, on hänen jälkeensä melkein koskematon ala äidinkielemme lauseoppia. V. 1932 hän täydensi saman teeman käsittelyään artikkelissa »Spe sieksen vaikutuksesta eräisiin suomen substantiiviattribuutteihin». Niinikään meillä harvoin puheeksi otettua aihetta »kieli ja puhe» Ahlman käsitteli v. 1928, tällöin erityisesti pitäen silmällä

¹ Jo vuonna 1920 Ahlman oli julkaissut kirjoituksen »Sanajärjestys n.s. spesiestä ilmaisemassa.» (Juhlajulkaisu O. E. Tudeerin 70-vuotispäiväksi, 1920.)

tanskalaisen Otto Jespersenin kantaa, ja seuraavana vuonna hän laajasti esitteli ja myötämielisesti arvioi Anton Martyn »oppia sisäisestä kielimuodosta». Kriittillistä ulkomaisen kieliteorian tutkimuksen esittelyä suomalaiselle lukijakunnalle edusti niinkään hänen asiantunteva katsauksensa Karl Bühlerin uuteen »Sprachtheorie»-teokseen (1935).

Kirjoituksessa »Merkitysten 'adekvaatista' ja sitä edistävästä seikoista» (1930) Ahlman valaisi lukuisin, myös suomesta otetuin esimerkein eräitä sanojen merkityksen muuttumisen teorian kannalta mielenkiintoisia kysymyksiä. Vuosikertaamme 1933 sisältyy laajin prof. A:in Virittäjässä julkaistava tutkielma: »Adverbeista», jossa pohditaan vaikeata kysymystä tämän »sanaluokan» määrittelemisestä. Sama ansiokas artikkeli ilmestyi myöhemmin hiukan täydennettynä saksan kielellä aikakauskirja *Studia Fennicassa* (III). Sanaluokkien rajoja hän selvittelee myös kirjoitelmassaan »Substantiivin ja adjektiivin määritelmistä» (1936) päätyen vakuuttavan todistelun jälkeen samaan tulokseen kuin monet muutkin tutkijat, että perinnäisiä »sanaluokkia» ei voida määrittellä yleispätevällä tavalla.

Äidinkielenopettajille pidetty esitelmä »Kielen sisäisestä puolesta» (1938) osoittaa havainnollisin esimerkein, että syntaktisella puolella on kielessä itsenäinen asema morfologisen ja semanttisen puolen ohella. Tähän mielialheeseensa Ahlman palasi (1943) kirjoituksessa »Kielellisten ilmausten sisäisestä syntaktisesta rakenteesta», jossa hän edelleen selvittää ja perustelee määrittelemäänsä 'isonymian' käsitettä¹ ja jossa hän lopuksi lausuu: »Tässä olemme erityisesti

tähdentäneet sanain ja yleensä kielellisten ilmausten sisäisen syntaktisen rakenteen merkitystä. Joskin se noista kolmesta tekijästä on näkymättömin ja vähimmin kou-raantuntuva, se lopulta on kielen kehityksessä vähiten muutosten alainen. Sanan muoto saattaa muuttua vuosisatojen kuluessa, merkityksen käy samoin, mutta sisäisen syntaktisen rakenteensa tai ainakin sen tyyppin sana useimmiten säilyttää ihmeteltävän hyvin kautta aikojen.» — Hupaisassa pikku kirjoitelmassa »Homonymiat sanaleikin aineksina» (1939) Ahlman taas tapansa mukaan liikkuu uudisraivaajana meikäläisessä tutkimuksessa. Hänen viimeinen lehdesämme ilmestynyt tutkielmansa »Syntaksin suhde merkitykseen» (1950) päättyy selkeän ja syvämietteisen harkinnan jälkeen itsenäisesti mm. samaan tärkeään tulokseen kuin saksalainen Leo Weisgerber toisenlaisin perustein, että nimittäin logiikan koko perinnäinen kategorijako on pohjimmiltaan vain kielen aikaansaannosta.

Professori Ahlmanin suomeen ja yleiseen kielitieteeseen kohdistunut tutkimustyö, vaikka se muodostaakin vain pienen saran hänen muokkaamastaan tieteen ravioista, on aihealansa keskittyneisyyden sekä ajattelunsa omintakeisuuden ja selkeyden ansiosta rikastuttanut arvokkaalla tavalla tietoaamme ihmiskielestä. Hänen tiedetään viime kuukausina kypsyttelleen yhä uusia havaintoja myös tältä, hänen sydäntään ilmeisesti aina hyvin lähellä olleelta alalta. Suomen kielen tutkijat muistavat kiitollisina Erik Ahlmanin satoisaa päivätyötä ja valittavat kaihoten persoonallisen, viisaan, ihmisenä läpeensä sympaattisen suomalaisen humanistin liian varhaista poismenoa.

L. H.

¹ Ks. esim. Virittäjä 1943 s. 273.